

Ovidius'un *Metamorphoses* Adlı Eserinin Türkçeye İlk Çevirisi ve Salih Zeki Aktay'ın Çevirileri Üzerine

The First Translation of Ovidius' book titled *Metamorphoses* into Turkish and about Salih Zeki Aktay's Translations

Namık Kemal Şahbaz*

Özet

Bu çalışmanın amacı, Ovidius (Ovid)'un (M.Ö. 43-17) *Metamorphoses* adlı eserini Türkçeye *Değişişler* başlığıyla ilk kez çeviren Salih Zeki Aktay (1896-1971)'in söz konusu eserini ve süreli yayınlarda yapmış olduğu çevirileri tanıtmaktır. Doküman inceleme yöntemi temeline dayalı çalışma, kültürümüzde "tebdil-i kıyafet" olgusunu netleştirmesi açısından önemlidir. *Değişişler*'in haricinde, Salih Zeki'nin Batı dillerinden Türkçeye çevirmiş olduğu pek çok yazı vardır. Bu yazıların kimi eski yazı, kimisi de yeni harflerle yayımlanmıştır. Salih Zeki'nin tespit edebildiğimiz kadarıyla 1927-1948 yılları arasında çeşitli dergilerde elliden fazla çevirisi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Salih Zeki Aktay, Ovidius, *Metamorphoses*, *Değişişler*,

Abstract

The purpose of this study is to introduce the work of Salih Zeki Aktay (1896-1971) who first translated Ovidius' (Ovid) (B.C. 43-17) work of *Metamorphoses* into Turkish under the title of *Değişişler* and his translations made for periodicals. This study based on the method of document revision is significant as it clarifies the phenomenon of "incognito" in our culture. Except from *Değişişler*, there are so many texts that Salih Zeki translated from Western languages into Turkish. Some of these texts were published in old letters and some of them were published in new letters. As far as investigated, there are more than fifty translations of Salih Zeki that were published between 1927-1948 in various journals.

Keywords: Salih Zeki Aktay, Ovidius, *Metamorphoses*, *Değişişler*

* Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal Şahbaz, Mersin Üniversitesi, Mersin.
nksahbaz@gmail.com

Giriş

Ortaöğretim düzeyinde formal eğitim almış olan Aktay'ın özellikle Fransız yazarlardan ve şairlerden yapmış olduğu çeviriler Türkçede bir ilk olma özelliği taşır. Edebiyatımıza pek çok türde pek çok eserler kazandırmış olan Salih Zeki, kendi kendini yetiştirmiştir. Fransızca'yı kendi olanaklarıyla öğrenen Aktay'ın yaşamı bize bu konuda ipuçları sunmaktadır.

Salih Zeki Aktay'ın Hayatı

1896 yılında Isparta'nın Şarkıkaraağaç ilçesinde doğan Salih Zeki, Ağalar ailesindedir. Babası Mehmet Hilmi, Salih Ağa'nın oğlu ve Ahmet Rüştü'nün torunudur. Ahmet Rüştü (? – 1835), Hadim müftüsü Muhammed Emin Efendi ile Veli Emin Efendi'den icazet almış, yayımlanmış iki eseri bulunan bir müftüdür. Annesi Hadimîlerden Mehmet Said'in kızıdır¹.

Salih Zeki, ilköğrenimini doğduğu ilçede yapar. Daha ilkokul yıllarında şiirler ve hikâyeler yazar. İlköğrenimini tamamladıktan sonra (1908) Konya'da liseye başlar. Burada ilk tarih dersinde sanat hayatı boyunca bağlı olacağı kaynağı bulmuştur. Dersin konusu Yunan tarihidir. Hem halasının oğlu, hem okulda velisi olan Şükrü Sindel'in anlattığı ders onu okul sıralarından Yunan dünyasına götürür. Yunan tarihine ve mitolojisine sevgisi bu şekilde başlar².

Sevgiyle bağlandığı Yunan mitolojisine bu ilgisi, tecessüsse dönüşmüştür. Lisenin ilk yılında edindiği bilgilerini sağlam temeller üzerine yerleştirmek ve genişletmek için Fransızca öğrenir. 1914 yılında liseden mezun olur. Askerliğini I. Dünya Savaşı'nda Harbiye Nezaretinde yapar. Askerlikten sonra Afyonkarahisar Ticaret Lisesinde (1920) müdürlük yapar. Daha sonra İstanbul'a yerleşen Salih Zeki, bu yıllarda iç dünyasını derinden sarsacak olaylar yaşar: Salih Zeki'nin Nuriye adında bir kız kardeşi vardır. Nuriye, Isparta dışından bir kişiyle ailesinden habersiz evlenir. Bu durumu içine sindiremeyen annesi Nuriye'yi çocuğuyla beraber eşinden ayırır. Akrabası Hasan'la evlendirir. Bu evlilikten hamile kalan Nuriye, çocuğunu doğurmamak için intihar eder. Salih Zeki'nin kolları arasında can verir. Bu olaydan

¹ *Osmanlı Müellifleri*, (Yayına Hazırlayan. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), “Bursalı Mehmed Tahir Efendi”, Meral Yayınevi, İstanbul 1975, s. 478.

² Faik Baysal, “Hemşehrimiz Salih Zeki Aktay Hayatı”, *Şarkıkaraağaç*, S. 11(15 Kasım 1954), s. 3.

sonra annesine küsen Salih Zeki Isparta'ya bir daha hiç gitmez (Kızı Necla Tanca ile 12 Eylül 1998 tarihinde yapılan görüşme)³.

Salih Zeki, İstanbul'da Kadıköy, Kabataş, Bezm-i Âlem Kız Lisesinde öğretmenlik yapar. Bir yıl kadar da İstanbul Felemenk Bahri Sefit Bankasında kambiyo memurluğu (1925)'nda çalışır.⁴

1925 yılında arkadaşlarından Doktor Fazıl'ın aracılığıyla Muadile Hanım'la evlenir. Banka memurluğundan sonra uzun yıllar çalışacağı Süleymâniye ve Beyazıt Kütüphanelerine girer. Kütüphanelerde yabancı dillerde yazılmış eserlerin bölümünde bulunmaktadır.⁵

Salih Zeki'nin 1917 yılından sonra, *Türk Yurdu* ve *Yeni Mecmua* dergilerinde birkaç şiiri yayımlanır. Daha çok *İçtihad* (1927-1928) dergisinde çeviriler, eleştiriler ve şiirler yayımlar. Bunun yanında Salih Zeki, *Yeni Muhit* (1931), *Yolların Sesi* (1935), *Gündüz* (1936-1938), *Yeni Türk* (1942-1943), *Divan* (1944-1945), *Türk Sanatı* (1953-1957) dergilerinde çeviriler, şiirler, denemeler yazar. 1946 yılından sonra *Büyük Doğu* dergisinde görülen şair, burada fıkralar ve çeviriler yayımlamıştır. Bir kız çocuğu sahibi olan Salih Zeki, 21 Mart 1971'de yüksek tansiyondan kaynaklanan bir rahatsızlık sonucu yaşamını yitirmiştir. “Dağınık, kabarık, ürpermiş bir saç yelesi altında ansızın yumuşayan, bütün çizgileri yuvarlak bir yüz. Esmer alnında birkaç sapan izi. Gür kaşların mihrap gibi içerlekleştirdiği gölgelere bürümüş gözler. Tatlı ve dost bakışlar. Hurma gibi düzgün, ihtirassız bir burun. Uzaktan saçlarının azgın dalgalarını görenler, çetin bir ruh, keskin bir gönülle karşılaşacaklarını sanırlar. Fakat yaklaşıncaya görürler ki o yalçınlığın sert maskesi altında yumuşak olmayan hiçbir şey yoktur.”

Hakkı Süha Gezgin⁶'in bu şekilde tasvir ettiği Salih Zeki'nin cenaze törenine manavından şoförüne kadar bütün Moda sakinleri katılmıştır.

Şiirlerle uğurlanan Salih Zeki'nin Üsküdar Karacaahmet Mezarlığındaki mezar taşında da kendi şiiri vardır:

“Ölümüm

İçimde solmadan şafak

³ Salih Zeki Aktay'ın hayatı hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Namık Kemal Şahbaz, *Salih Zeki Aktay Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 19-23.

⁴ M. Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul Kanaat Tabevi, İstanbul 1938, s. 405-415

⁵ Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986, s. 888-894

⁶ Hakkı Süha Gezgin, *Edebî Portreler*. (Yayına Hazırlayan, Beşir Ayvazoğlu), Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s. 270-273.

*Bir ağustos böceği neş'esiyle yaşamak
Ve son akşama gönlümün son sesini vererek
Bir sabah ölüvermek
Kırlangıçlar, serçeler...
Akşamda çığlıkları
Selviler medar gibi uzanırken yukarı
Ağarken göğe dua;
Bir sabah ölüvermek.
Ne olsa dönmeyecek giden kuşlar bir daha
Bir ağustos böceği neş'esiyle elveda....”*

Ovidius'un *Métamorphoses* adlı eserinin Türkçeye ilk çevirisi: *Değişişler*

Eserin başında bir ön söz yoktur. Dolayısıyla şair, eseri nasıl çevirdiğinden söz etmemiştir. Ovidius'un *Métamorphoses* adlı eseri birçok Batı diline çevrilmiştir⁷. Fransızca'yı çok iyi bilen Salih Zeki'nin bu eseri, Fransız sanatçılarından birinin eserinden yararlanarak çevirdiğini tahmin etmekteyiz.

Eser, 1935 yılında Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı (Vakıf Matbaası, İstanbul) tarafından yayımlanmıştır. Sekiz bölüme ayrılan eserin bölümleri, “Birinci Kitap, İkinci Kitap ...” şeklinde adlandırılmıştır. 284 sayfa olan eser, daha çok Yunan mitolojisinde yıldız, dağa, dereye, çeşmeye, kayaya, çiçeğe, ağaca, böceğe, kuşa dönüşen mitolojik varlıkların hangi olaylara bağlı olarak böylesine bir evrim geçirdiklerini anlatır.

Eserin her bölümünü kısaca özetlendiğinde, Salih Zeki'nin Yunan-Roma mitolojisine yönelişinde beslendiği kaynaklar ve söz konusu mitolojilerin temel unsurları su yüzüne çıkacaktır.

Birinci Kitap: Gök, deniz, kara, yeryüzünde var olmadan önce “Chaos” (Kaos) adı verilen belirsizliğin on dört değişik ögesi anlatılır. Dünyanın oluşumundan sonra yaşanan altın, gümüş, tunç, demir devirlerini, Tanrılar arası savaşta dünyanın sular altında kalışı takip eder. Sonra yeni bir insan yaratılır. Bu bölümde anlatılanlar arasında Apollon'un Pyton'u öldürmesi ve sevgilisi Daphne'nin defne ağacına dönüştürülmesi, İo'nun düveye, Syrinx'in

⁷ Eserin aslı Latince'dir. Eserin Salih Zeki'den yıllar sonra Latince'den çevirisini *Dönüşümler* başlığıyla İsmet Zeki Eyuboğlu gerçekleştirmiştir. Daha geniş bilgi için bakınız: İsmet Zeki Eyuboğlu, *Dönüşümler*, Payel Yayınevi, İstanbul 1994.

kamışa dönüşümü ve Argus'un ölümü, Epaphos'un doğuşu vardır. Bu bölümde özellikle insanın oluşumunun anlatıldığı yerler Salih Zeki'nin anlatımıyla şöyledir:

“Yeryüzü: Yabanî hayvanların, hava, kuşların vatanı oldu. Bunlardan daha soylu, yüksek zekâlı, fazla kabiliyetli ve diğerlerine hüküm etmeğe layık bir mahluk henüz eksik bulunuyordu.

Ya her şeyi yaratan ve âlemin nizamını kuran ilah, onu bir semavî tohumdan yarattı, veyahut “Japet”in oğlu Esir’in yüksek muntikalarından yeni ayrılmış olan dünyanın evvelce karıştığı semavî unsurlardan kendinde kalan tohumlarıyla bir nehrin sularından ıslatıp yoğurarak ona ilahların şeklini verdi. Hâsılı her ne suretle olduysa insan doğdu. Öteki hayvanlar yere doğru eğilmiş gözlerini topraktan ayırmazken o, insana dik bir vaziyet verdi semaları seyretmesini ve alnını yıldızlara doğru yüksek tutmasını emretti. Şekilsiz ve kaba olan madde, bu istihaleyle o zamana kadar meçhul olan insan şeklini aldı”⁸

İkinci kitap: Bu bölümde Phaeton miti anlatılır. Phaeton güneşin atını sürmek isteyince kardeşleri kavak ağacına dönüştürülür. Ayrıca Cycnus'un kuş olması, Kallisto'nun ayı, karganın tüyleri beyaz iken siyah olması, Ocyrhoe'nin at olması, Battus'un taş olması, Aglaure'nin kaya olması, Jupiter'in boğa biçimine girerek Europa'yı kaçırmaması anlatılır.

Gerek Dünya edebiyatında gerekse Türk edebiyatında pek çok temaya ilham kaynağı olan Jüpiter'in boğaya dönüşmesi mitinin eserde tasvirlerle yer alışı şu şekildedir:

“...Nadiren uyuşabilen aşk ve haşmet asla bir arada bulunmaz. Onun için eli üç dilli şimşekle mücehhez ve bir baş hareketiyle kâinatı sarsabilen ilahların babası ve hükümdarı Jupiter de muhteşem esasını elinden bırakarak bir öküz şeklini aldı. Agénor'un sürülerine karışıp böğürüyor ve güzel vücuduyla körpe otlar üstünde dolaşıyordu. O henüz hiçbir yolcunun ayağıyla çiğnenmemiş ve cenup rüzgârıyla yumuşamamış karlar gibi bembeyazdı, boynu adalelerle kabarmış ve sarkık gerdanı geniş kıvrımlar teşkil ediyordu; boynuzları küçüktü fakat bir sanatkâr eliyle cilalanmış sanırdınız. Onlar en saf elmastan daha fazla ışık saçıyor. Alnında hiçbir tehditkâr hal, gözlerinde hiçbir korkunç ifade yoktu. Bütün çehresinde hoş bir tatlılık vardı.

Agénor'un kızı bu hayvanın güzelliğine ve uysallığına hayran kaldı. Bununla beraber mülayimliğine rağmen henüz ona dokunmaya cesaret edemiyordu ve kavgacı olmayışına

⁸Salih Zeki Aktay, *Değişişler*, Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı, İstanbul 1935, s. 9.

şaştı. Biraz sonra ona yaklaştı ve fildişi kadar beyaz olan ağzına çiçekler uzattı. Aşkı sevincinden titredi. Temenni ettiği saadete muntazıran prensesin ellerini öpüyordu...”⁹

Üçüncü kitap: Bu bölümde Agénor, kızını bulması için Cadmus’u görevlendirir. Cadmus’un öldürdüğü Dragon’un dişlerinden asker doğar. Artemis’i çıplak gören Actéon geyiğe çevrilir. Kâhin Trezsias’ın hakemliği ve kör oluşu anlatıldıktan sonra Narcis’in çiçek, Echo’nun yankı oluşu anlatılır.

Dördüncü kitap: Bu bölümde en önemli dönüşümler Minyas’ın kızlarının gece kuşu oluşu, ağlarının da bağ ve asma oluşu, Atlas’ın dağ oluşu, Cadmus ve Hermione’nin yılan oluşudur. Bölümün sonunda, Persee (Perseus)’un Andramet’i kurtarması onunla evlenmesi anlatılır. Bölümde ayrıca Meduse’nin yılan saçları da şu şekilde aktarılır:

“Güzelliğiyle meşhur olan Meduse, bir sürü âşıkları aralarında paylaşamıyorlardı. Fakat her şeyden ziyade saçları şayanı hayret bir güzellikteydi. Bana bunları onu yakından gören biri hikâye etti. Rivayete göre denizlerin ilahı, Neptune, Minerve’ye tahsis edilen mabetlerin birinde genç kızın birkini almış, Jupiter’in kızı hicabundan başını çevirmiş ve kalkanı ile hafif yüzünü örtmüş ve cürümünü cezasız bırakmamak için Gorgon’un saçlarını korkunç yılanlara kalbetmiş. Bugün bile Minerve düşmanlarına korku salmak için göğsünde Meduse’nin yılanlı başını taşır. Bu yılanlar onun kalkanında ve müdafaa silahlarında süslü kabartmalarla işlenmiştir.”¹⁰

Beşinci kitap: Bu bölümde, daha çok kayaya çevrilenler anlatılır. Bunun aynı sıra Lyncus’un vaşağa, Ascalaphus’un baykuşa, Cynane’nin suya, Arethus’un çeşmeye, Pieridus’ların saksığana dönüşümleri anlatılır. Bunlara ek olarak Salih Zeki’nin şiir kitabına konu olan Persephone’nin (Proserpine) kaçırılışı, Ceres (Demeter) in Triptoleme ile yolculukları anlatılır.

Altıncı kitap: Bu bölümde de Salih Zeki’nin bir diğer eserine konu olan Leton miti ağırlıklı olarak ele alınmış. Niobe’nin kendisini Leton’dan üstün tuttuğu için kayaya çevrilişi, Marsyas’ın ırmak oluşu Teree’nin hüdhüd kuşu, Philomele’nin bülbül, Procne’nin kırlangıç oluşu bu bölümde ele alınan dönüşümlerdir. Bu bölümde, özellikle bir cezaya bağlı olarak Marsyas’ın nehir oluşunun anlatımı gerçekçi bir dille aktarılır:

⁹ Aktay, age., s. 78-79.

¹⁰ Aktay, age., s. 146.

“Minerve, Apollon’a vergi olan flüt yarışında mağlubiyete uğrayan Satyre-Marsyas’a Latone’un oğlu tarafından tatbik edilen mucazatı anlattı. Zavallı Satyre:

-Niçin beni parçalıyorsunuz? Diye haykırıyordu. Ah cesaretimden o kadar nadimim ki flüt bana bu kadar pahalıya mı mal olacaktı?

O böylece şikayet ederken vücudunu örten deri çıkarıldı ve her yanı baştan aşağı bir yaradan ibaret kaldı.

Kan her tarafından akıyordu. Damarları meydandaydı ve onların titreyişlerini görmek kabildi. Artık onları deri örtemiyordu. Hareket eden bağırsaklarını ve şeffaf elyafını saymak mümkündü. Sahralar ve ormanlar ilahları olan Faune’ler kardeşleri Satyre’ler Olympus ve Nymphes’ler hep birden ağlıyorlar; dağlardan uzun tüylü koyunları ve inek sürülerini otlatanlar da bu mateme iştirak ediyorlardı. Toprak bu yaşları suya tahvil ettikten sonra tekrar yeryüzüne çıkardı ve bu sulardan bir nehir teşkil etti. Marsyas ismini taşıyan bu nehir dik bir sırttan denize iner ve berraklıkta bütün Phrygie nehirlerinden üstündür.”¹¹

Yedinci kitap: Ağırlıklı olarak Medee’ye mitinin ele alındığı bu bölümde, Medee’nin, Pelias’ı kızları aracılığıyla öldürmesi, çocuklarını öldürmesi söz konusudur. Bu bölümde ayrıca Arné’nin puhu kuşuna dönüşmesi anlatılır.

Sekizinci Kitap: Kitabın bu son bölümünde, Athena kralı Pandio’un oğlu Nisus’un deniz kartalı, kızı Scylla’nın balığa dönüşümü ele alınır. Bu bölümde karı koca Phileman ve Baucis’in tanrı tapınağının sürekli bekçi olmaları için Zeus tarafından Philemon’un meşe, Baucis’in ıhlamur ağacına çevrilmesi, deniz tanrısı Poseidon’un sevgilisi Mesira ile ilişkileri anlatıldıktan sonra biter.

Gerek Yunan gerekse Roma mitolojisinde sıkça rastlanan ve büyük çoğunlu Tanrıların kestiği bir cezanın ürünü olan değişişler, pek çok kıtanın, şehrin, dağların, denizlerin, derelerin, çeşmelerin, yıldızların, çiçeklerin, ağaçların, hayvanların¹² adları olarak günümüzde yaşamaktadır. Bu değişişler, söz konusu yerlerin adları olmasının yanı sıra gerek dünya gerekse Türk edebiyatında pek çok edebî ürünün de ilham kaynağı¹³ olmuştur.

¹¹ Aktay, age., s. 194.

¹² Değişişlerin sistematik bir listesi için bakınız: Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1997, s. 532-536.

¹³ Özellikle Türk edebiyatında Güngör Dilmen’in *Kurban* adlı oyununun Medea mitinden izler taşıdığını söylemek mümkündür. Daha geniş bilgi için bakınız: Sevda Şener, “‘Kurban’ Üzerine Bir İnceleme, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S.1, 1970, s. 49-68. Yine Güngör Dilmen’in *Midas’ın Kulakları, Midas’ın Altınları*,

Salih Zeki Aktay'ın diğer çevirileri

Bahtiyar Prens

Eser, 1943 yılında Ahmet Sait Matbası (İstanbul) tarafından yayımlanır. Eserde, Oscar Wilde'in altı hikâyesi çevrilmiştir. Bu hikâyeler şunlardır: “Bahtiyar Prens”¹⁴ (s.11), “Hodkâm Dev”¹⁵ (s.23), “Maruf Fişenk”¹⁶ (s.29), “Cömert Dost”¹⁷ (s.45), “Gül ve Bülbül” (s.61). “Esrarsız Heykel” (s.69). Bu hikâyelerden ilk dördü *İçtihad* dergisinde yayımlanmıştır. 1926 ve 1927 yıllarında gerçekleştirilen bu çeviriler Oscar Wilde'in Türkçeye ilk çevirileridir. Özellikle *The Happy Prince* (1888) adlı eserin, günümüzde *Mutlu Prens* adıyla pek çok yazar tarafından çevirisi kitaplıklarda yerini almıştır.

Şair, hikâyelere geçmeden önce eserin başındaki “Oskar Wilde'e Dair Bir Tetkikten” başlıklı yazıda, Oscar Wilde hakkında bilgi verir. Salih Zeki'nin bu eseri çevirirken, “Jozef Rene, Hanri, D. Davray, Renelalo” adlı Fransız yazarların eserlerinden yararlanmışır. Bu bölümde 15 Ekim 1856'da Dublin'de doğan Wilde'in 1900 yılında Paris'in Bozar sokağındaki Alsos otelinde ölmesiyle son bulan hayatından sonra eserleri ve kişiliği üzerine bilgiler verilir.

Sürelî yayınlardaki çevirileri:

Salih Zeki'nin tespit edebildiğimiz kadarıyla 1927-1948 yılları arasında çeşitli dergilerde elliden fazla¹⁸ çevirisi yayımlanmıştır.

Salih Zeki, *İçtihad*'da Oscar Wilde'in *Bahtiyar Prens*'te yer alan dört hikâyesinin dışında, Truva Savaşı'ndan olayların anlatıldığı iki çeviri yayımlamıştır. “Polenexen'in Ölümü” başlığını taşıyan çeviride Truva Savaşı'nda Polyksena adlı Truvalı bakirenin Akhilleus'un oğlu tarafından öldürülüşü anlatılır. “Hektor'un Vedai” adlı çeviride de yine Truva Savaşı'ndan bir sahne vardır. Akhilleus'un Hektor'u öldürmesi anlatılır.

Salih Zeki'nin çağdaş Batı sanatçılarından yapmış olduğu çevirilere geçmeden önce, *Divan* dergisinde “Lâtin Edebiyatından” başlığı altında Ovidius'tan “Pigmaliyonun Heykeli” ve Virgilius'tan (M.Ö.43-M.S.17) “Ariste'nin Arıları” adlı çevirilerine değinmek istiyoruz.

Midas'ın Kördüğümü başlıklarını taşıyan eserleri mitolojideki değişişlerin edebî ürünlere yansımının bir göstergesidir.

¹⁴ *İçtihad*, S. 202 (1926), s. 3950-3952.

¹⁵ *İçtihad*, S. 201 (1926), s. 3935-3936.

¹⁶ *İçtihad*, S. 218 (1927), s. 4200-4206.

¹⁷ *İçtihad*, S. 221, (1927), s. 4250-4252.; *İçtihad*, S. 222 (1927), s. 4264-4267.

¹⁸ Çevirilerin künyeleri hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Şahbaz, age., s. 310-314.

Mitolojide yalnız Ovidius'un anlattığı¹⁹ Pigmalion'un öyküsüne şair çevirisinde yer verir. Pigmalion salt sanatıyla uğraşan ve yalnız yaşayan bir heykeltıraştır. Bir gün fildişinden yapmış olduğu görkemli kadın figürüne âşık olur. Tanrılardan, yaptığı heykele benzeyen bir eş isteyince, Venüs, Pigmalion'un âşık olduğu heykeli canlandırır.

“Ariste'nin Arıları” başlığını taşıyan çeviride, arıların tanrısı Ariste'nin yok olan arılarına tekrar kavuşması anlatılır. Ariste'ye bu konuda yardımcı olan deniz tanrısı Poseidon'dur.

Bunun yanında Salih Zeki, *Büyük Doğu* dergisinde, “Batıdan” üst başlığını taşıyan bölümde, bir dizi hâlinde Sokrates'ten, Platon'dan, Aristophanes'dan çeviriler yapar.

Şair, *Gündüz* dergisinde “Kaledonya Şiirleri” üst başlığında İskoçyalı şair Ossian (M.S. III. yy.)'in eserlerini çevirir.

Şair, çevirilerinde çağdaş Batı şairlerinden özellikle iki şairin eserlerine sıkça yer verir. Bunlar Alman Fredrich Hölderlin (1770-1843) ve İngiliz John Keats (1795-181)'tir.

Salih Zeki, *Yolların Sesi*'nde “Ecnebi Edebiyatları” üst başlığında John Keats'i tanıtan çeviriler yapar. Onun yapmış olduğu bu çevirilerin kaynağı “E de Clermant-Tonnere” adlı Fransız yazarın “Manzum Müntekibatı”dır. Çeviriler, bu eserdeki Fransız kadın yazar “Emile Hovelaque”in ön sözüyle sınırlıdır.

Hölderlin'in tanıtıldığı ve eserlerinden parçaların çevrildiği Batı edebiyatındaki kaynak “Andre Babellon” dur.

Bunun yanında şair İngiliz John Ruskin (1819-1900), Alman Bürger (1747-1794)'in eserlerinden parçaları çevirerek değişik dergilerde yayımlar.

Sonuç

Salih Zeki Aktay'ın edebî ürünlerinin biçimlenmesinde mitolojik unsurlar temel teşkil eder. Onun kaleme aldığı dokuz şiir kitabında bu unsurları görmek mümkündür. Edebiyatımızda, Klasik Yunan ve Roma mitolojisinden bu denli ilham alarak eserler vücuda getiren başka şair ve yazar yoktur.

Aktay'ın şiirlerinin biçimlenmesindeki ilham kaynağı mitolojik unsurlar, onun çevirilerinde de kendini gösterir. Süreli yayınlardaki ellinin üzerindeki çevirisi, ya mitolojik

¹⁹ Daha geniş bilgi için bakınız: Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul 1997, s. 259.

unsurların doğrudan anlatımını ya da eserlerinin biçimlenmesinde ilham kaynağı mitoloji olan Batı şair ve yazarlarının tanıtımını içerir.

Aktay'ın çevirileri içinde hiç kuşkusuz en önemlisi Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eseridir. M.S. 8. yüzyılda tamamlanan 15 kitaplık bu eser, Latin edebiyatının altın çağının şaheseri olarak kabul edilir. Ortaçağ'da en çok okunan eserlerin başında gelen *Metamorphoses*'in, Batı kültürünün üzerindeki derin etkisi hâlâ sürmektedir²⁰. Bu önemli eserin ilk sekiz kitabını *Değişişler* başlığı altında Türkçeye ilk kez kazandıran Salih Zeki Aktay'ın söz konusu eseri, edebiyat tarihimizde hak ettiği değeri elde edememiştir.

Kaynaklar

Aktay, Salih Zeki, "Bahtiyar Prens", *İçtihad*, S. 202 (1926), s. 3950-3952.

Aktay, Salih Zeki, "Cömert Dost", *İçtihad*, S. 221, (1927), s. 4250-4252.

Aktay, Salih Zeki, "Cömert Dost", *İçtihad*, S. 222 (1927), s. 4264-4267.

Aktay, Salih Zeki, "Hodkâm Dev", *İçtihad*, S. 201 (1926), s. 3935-3936.

Aktay, Salih Zeki, "Maruf Fişenk", *İçtihad*, S. 218 (1927), s. 4200-4206.

Aktay, Salih Zeki, *Değişişler*, Dün ve Yarın Tercüme Külliyyatı, İstanbul 1935.

Akyüz, Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.

Baysal, Faik, "Hemşehrimiz Salih Zeki Aktay Hayatı", *Şarkikaraağaç*, 15 Kasım 1954, S. 11, s.3.

Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, (Yayına Hazırlayan: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), Meral Yayınevi, İstanbul 1975.

Can, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1997.

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul 1997.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Dönüşümler*, Payel Yayınevi, İstanbul 1994.

Gezgin, Hakkı Süha, *Edebî Portreler*. (Yayına Hazırlayan: Beşir Ayvazoğlu), Timaş Yayınları, İstanbul 1997.

Metamorphoses, <http://en.wikipedia.org/wiki/Metamorphoses> (siteden yararlanma tarihi: 15.04.2012).

²⁰ *Metamorphoses* adlı eser hakkında daha geniş bilgi için bakınız: "*Metamorphoses*", <http://en.wikipedia.org/wiki/Metamorphoses> (siteden yararlanma tarihi: 15.04.2012).

Şahbaz, Namık Kemal, *Salih Zeki Aktay Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Şener, Sevda, “‘Kurban’ Üzerine Bir İnceleme, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 1970, S.1, s. 49-68.

Yazar, M. Behçet, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul Kanaat Tabevi, İstanbul 1938.